

Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio!

Celestin TOMIĆ

Sažetak

Promatrajući patnje svojeg naroda, genocid nad narodom hrvatskim i nad vjerom katoličkom, slušajući vapaje prognanika i izbjeglica te njihova moleća pitanja »Zašto?«, pisac je pokušao biblijski osvijetliti otajstvo patnje koja uvijek ostaje tajna. Najprije iznosi tri potresna genocida 20. stoljeća, nad Armencima, holokaust nad Židovima u nacional-socijalizmu, i »gulag« pravoslavnih vjernika i naroda u komunističkom režimu. Sve se to ujedinilo i svom svojom silinom sručilo na hrvatski narod i katoličku vjeru. Zatim je iznio klasično razmišljanje o patnjama u svjetlu objave. Na koncu novi i stari pokušaji čovjekovi na temelju dubinskog biblijskog čitanja o patnji koja je prvo u Bogu, iako ne dira njegovu nepromjenljivu uvijek blaženu božansku narav, i koja dosiže svoje najviše očitovanje u Kristovoj mucu i uskrsnuću, jest očitovanje ljubavi Oca i Sina i Duha Svetoga. Patnja ostaje tajna, ali u pashalnom otajstvu dobiva svoj spasiteljski smisao.

Uvod

Stravične, jezive slike nižu se pred našim očima, utiskuju se u naše pamćenje, potresaju nas do dna našeg bića. Bombardiraju nas sa svih strana, napadaju sva naša osjetila, uznemiruju nas i danju i noću. Novine i televizija, susreti s ljudima i radio kao da ne nalaze izričaje i riječi kojima bi ovu žalosnu tragediju prljavog, apsurdnog rata »etničkog čišćenja« izrazili. Nižu se kolone majki i djece, staraca i starica, bolesnika i ranjenika koji su morali ostaviti svoja drevna ognjišta, ostaviti sve i s najlonskom vrećom krenuti u nepoznato, u grču i boli, tuzi i dubokoj patnji ostavljajući za sobom pokradene, porušene i spaljene domove, dio svoga života i stvaranja. U plačljivim očima djece i majki još se odrazuju voćke i cvijeće, zelen-brjegovi i biser-vode, modro nebo sa svojim zvijezdama i zavičaj koji im se sada pričinja kao komadić raja zemaljskog. Ostavljaju sve i svoje drage pokojnike, što im je najbolnije. Zatim brojne jame, zatrpane jarke u kojima počivaju pobijeni strašnom smrću, bezimni sinovi, muževi i djedovi. I toliki izgubljeni, nestali, zatočeni, porobljeni u raznim logorima gdje su izloženi gladi i bičevima, kao sablasti, aveti, kosturi koji se jedva pokreću po ubitačnom krugu.

I čuju se spontano zazivi: »Zašto nas tako biješ te nam više nema lijeka?« (Jr 15,19). S tugaljivim prorokom možemo reći: »Smrt se ušulja kroz prozore naše, uđe u naše dvore, djecu pokosi nasred ulice, mladiće nasred

trgova. I mrtva tjelesa leže kao gnoj po ravninama, kao snoplje za žetocem, a nikoga da ih pokupi« (Jr 9,20s). »Jao, Jahve Gospode! Zar ćeš zaista uništiti sve što preostade od Izraela, da iskališ gnjev svoj nad Jeruzalemom?« (Ez 9,8). »Kako će Jakov preživjeti onako malen?« (Am 7, 2s,5s).

Jahve daje Davidu na izbor sušu, rat i kugu. David izabire kugu. »Na velikoj sam mucu! Ali neka padnem u ruke Jahvine, jer je veliko njegovo milosrđe, a u ljudske ruke neka ne padnem« (2 Sam 24,14). Gospodin je prepustio da padnemo u ljudske ruke, a ruke čovjeka zlobna, ispunjena mržnjom i lažima, bijesom i opakosću. U sijanju smrti nad nedužnim ljudima pokazuju krvnici bezbožno orgijanje, psihoseksualna i patološka obilježja. Može li se postaviti još pitanje o smislu ove aveti umiranja, ovih apsurdnih smrti? Kao da se u ovom paklu i ne bi smjelo izgovoriti ime Bog. Prorok Amos opisuje jezu i grozu pošasti. Rođak i spaljivač dolaze da iznesu mrtve iz kuće. »Ako bi tko upitao onog u kutu kuće: Je li još tko ostao s tobom? On će odvratiti: Ne! Pst! Jahvino se ime ne smije spomenuti« (Am 6,10). Može li se u toj jezivoj tuzi i boli, patnji i jauku tražiti smisao svega toga? »Proroci i svećenici lutaju po zemlji i ništa ne znaju« (Jr 14,18).

Ipak, prognanici i izbjeglice, u svojoj golemoj tuzi i jalu, s bezbrojnim ranama u srcu i na tijelu, nisu postali bezbošci. Vjeruju da je Bog prisutan i u ovom njihovom »paklu« koji su im neprijatelji priredili. Stoga se može i mora progovoriti o »smislu« i ovih apsurdnih i suludih patnja u svjetlu Božje objave, iako patnja ostaje uvijek najdublji i neshvatljiv misterij.

Promotrit ćemo patnje u našem stoljeću (I), teološka razmišljanja (II) i novija svjetlucanja biblijskog tumačenja (III).

I. Dvadeseto stoljeće

Naše stoljeće koje ide svojem svršetku pokazuje se kao stoljeće velikih otkrića u znanosti i tehnici na svim razinama. Ali isto tako i kao stoljeće u kojem je čovječanstvo mnogo prepatilo i još pati. Dostatno je spomenuti dva svjetska rata. U prvom je sudjelovalo 36 država. Poginulo je 8,5 milijuna vojnika, 21 milijun ranjeno, 8 milijuna nestalo, ukupno 37,5 milijuna, ne računajući poginule i ranjene među civilnim pučanstvom. Drugi svjetski rat je bio još grozniji. Sudjelovalo je 61 država. Računa se 55–60 milijuna poginulih, 35 milijuna ranjenih. Neki govore da je već započeo i treći svjetski rat! K tomu valja spomenuti i atomsku bombu nad Hirošimom u kojoj je poginulo petina polumilijunskog grada, od zračenja još toliko.

Zatim slijede velike prirodne katastrofe: potresi, poplave, erupcije vulkana, razne nepogode i goleme štete koje nanose tajfuni, tornada...

Tu je i velika glad koja zahvaća posebno afričke pokrajine: Etiopiju, Somaliju, Sudan, Mozambik, Angolu... Godine 1992. samo na afričkom tlu ugroženo je od gladi, pretežno djece, 25–30 milijuna, a 60 milijuna je žrtva slabe prehrane.

No ovdje se želimo zaustaviti na stravičnoj pojavi, a naslovljuje se imenom genocid, biološko sustavno uništavanje jednog naroda, onemogućivanje njegovog opstanka, istrebljenje vjere i naroda, stvarajući čisto etničke zone »etničkim čišćenjem«. To se provodi u ovom prljavom ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

1. Genocid nad Armencima

Armenci u Turskoj, budući su druge narodnosti i vjere, morali su nestati. Između g. 1915. i g. 1922. počinje mučni i patnički križni put kršćanskih Armenaca. Morali su napustiti svoja kulturna i nacionalna središta, svoja sela i gradove i krenuti u kolonu smrti, u nepoznato gdje je većina završila svoj život. Od dva milijuna Armenaca u Turskoj ostalo je samo nekoliko stotina. Računa se da ih je pobijeno milijun do milijun i pol.

Duboka patnja u preživjelima pretvorila se kod jednih u bijes i mržnju na Boga. Kako je mogao dopustiti to onom narodu koji je prvi kao narod primio kršćanstvo. Kod drugih se skupio tihi osjećaj mržnje na počinitelje tog genocida koji je od vremena do vremena izbijao u otvorene atentate i terorizam na sve što je tursko. Neki su priznali svoju krivnju i vidjeli u tome kaznu Božju. Imali su, kažu, svjetlo evanđelja, ali ga nisu zračili oko sebe, kao narod živjeli smo kao ateisti. Ali većina je to prihvatila kao rast u vjeri u nadi uskrsnuća.

Bilo je i nekih divnih primjera koje treba posebno izdvojiti. Stari svećenik 85-godišnjak, koji je većinu proveo kao župnik u selu Konod Balen, o. Khoren Hansbartzoumian, morao je narod izvesti iz sela. Dok je čekao svoje stado da krene u nepoznato, zapita ga neki Turčin podrugljivo: »Sretno, starče! Koga ideš pokopati danas.« Mirno će starac: »Da, Bog je mrtav i mi idemo na njegov sprovod.« Misao duboko teološka. Krist živi i umire sa svojim.

Druga žena pripovijeda prije nekoliko godina što je ona doživjela. Imala je sedam godina i morala je s ostalima na put, na marš, križni put. Išla a nožice bole, žeđ i glad je muče i pita djeda koji ju je za ruku vodio: »Djede, kamo idemo?« »Idemo u Jeruzalem!« — odgovori on. Počela je kažu ona, mrziti Jeruzalem, radije bi išla svojem domu. Djed je plakao, što ona to još ne može razumjeti. Preživjela je s majkom. Izgubili su sedamdesetoricu od svoje obitelji. Sjeća se svoga djeda. Na smrti ovaj patrijarh kaže svojim: »Da vam stave i nož pod grlo, nemojte zanijekati svoju vjeru. Smrt traje tren, odreći se vjere znači izgubiti vječnu radost u Bogu.« Htio je da mu, kad ga budu pokopali u zemlju, čitaju oporuku Pavlovu:

»Ja se prinosim za žrtvu ljevanicu, prispjelo je vrijeme moga odlaska. Doobar sam boj bio, trku završio, vjeru sačuvao. Stoga pripravljen mi je vijenac pravednosti...« (2 Tim 4,6-8).

Crkva armenska slavi svake godine 24. travnja spomen žrtava i mučenika genocida. Moli da se pravednost ostvari i ima veliku nadu u uskrsnuće svoga naroda.¹

2. *Holokaust židovskog naroda*

Žrtva jedne sulude ideologije nacionalsocijalizma, prema kojem u novom poretku moraju nestati narodi i vjere. Posebno se okomio na židovski narod. Morao je nestati kao narod i kao Židov. Iskustvo *šoa*h, kako nazivaju Židovi taj barbarizam neviđeni izazvao je zaprepaštenje kod svih naroda. Koncentracijski logori, plinske komore, bunker glada... potresne su slike iz drugog svjetskog rata. Filmovi, studije, razmatranja su napisana o tome. I još uvijek nekako je to prisutno i danas u svijetu.²

Artur A. Cohen naslovio je svoju studiju ovako: »The Tremendum«. Kaže da je čekao da prođe jedna generacija. Nedostaje mu riječi kojima bi mogao izreći golemu veličinu rane. Izriče jednu tešku riječ: »Ne vjerujem da kršćanska teologija u Boga koji je već spasio čovjeka ima smisla i za Tremendum.«³

Ipak ni u tom »paklu« čovjek nije postao ateist. Traži poput Joba novi lik Boga, novo lice, drukčije nego ga je do sada zamišljao. I jedan židovski teolog iznosi duboku misao: »Bog ne trpi za ono što mu čovjek čini. Što može čovjek Bogu učiniti? Trpi radi onog što čovjek čini sebi i svome bratu. Trpi patnje slugu svoga, agoniju nevinih. U svakoj njihovoj tuzi i on je tužan.«⁴ Duboka misao koja nam pomaže shvatiti smisao i apsurdnih patnji.

3. *Gulag ruskih zatvorenika*

Od svojeg osvajanja vlasti, komunizam je u Rusiji htio utrnuti i samu pomisao na Boga. Stavio je u tu službu sav svoj zamršeni i savršeni državni aparat. Sve je moralo biti zahvaćeno progresivnom ateizacijom, od vrtića, škola, sveučilišta, do radničkih gomila i seljačkih kolhoza. Žrtve su bili svećenici, zatim redovnici i redovnice, blistave crkve i manastiri koji preko noći postaju muzeji ili bivaju razoreni. Od g. 1917. do rušenja komunizma, tijekom više od 70 godina, stradale su stotine tisuća vjernika, stoti-

1 V. GURIAN, *Quando fare memoria porta redenzione*, Concilium 3 (1993), str. 101.

2 M. DENEKEN, *Dio nel cuore dell'inferno*, Concilium 3 (1993), str. 74–88.

3 A. A. COHEN, *The Tremendum, A Theological Interpretation of the Holocaust*, New York, 1981.

4 E. BERKOVITS, *Faith After the Holocaust*, New York, 1973.

ne svećenika i redovnika i redovnica, završili svoje mučeništvo i žrtve vjerskog genocida milijuni u »gulagu«, arhipelagu zatvorenih, u kojima su se kretala iscrpljena lica, ljudske sjene i živi mrtvaci. Ruski pisac i obraćenik Aleksandr Isajević Solženjicin daje »potresan i umjetnički snažan prikaz života tih ljudskih sudbina u vrijeme Staljinove diktature« u djelima »Odjel za rak« i »U prvom krugu«. Ni u tom paklu ljudi nisu postali ateisti, pače svetački i mučenički likovi pojavljuju se iz tamne pozadine. I umjesto proklinjanja i hule na Boga čuju se pjesme i molitve Bogu, kao i iz bunkera smrti u Auschwitzu u kojem je s deset osuđenika završio svoj mučenički život sveti Maksimilijan Kolbe i toliki drugi.

Činilo se da je s time završeno. I na svršetku stoljeća u našoj dragoj Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, pojavljuje se opet genocid kao onaj nad Armencima, »Tremendum«, grozno, jezivo, neshvatljivo kao u Drugom Reichu, gulagi kao za ruskog komunizma. Svjetska javnost i velesile ne znaju kako da to uklone. Ljudi se zgražaju nad događajima, ali osim sućuti i humanitarne pomoći, svi gledaju »iz daleka« patnje našeg naroda. I postavljaju se brojni »zašto«? I Bogu i ljudima! I ima li kakvog odgovora. Može li se u tu tajnu patnje, koja ostaje ipak uvijek tajna, unijeti malo svjetla, malo nade, malo radosti?

II. Klasična rješenja

Problem patnje nazočan je u svim religijama. Rješenje patnje otkriva snagu i životnu vrijednost pojedine religije. Pitanje koje muči čovjeka–Adama od prvog Adama do posljednjeg Adama, kako bi rekao hrvatski književnik Silvije Kranjčević, i običnog čovjeka, kao i učenjaka, filozofa i teologa, roba i slobodnjaka.

Biblija ozbiljno shvaća patnju. Vidi u njoj zlo koje ne bi smjelo biti. »Boli, porazi i nesreće: oni u Pismu izvode silan koncert jauka i jadikovki. Tu je jecanje tako često da je potaklo nastavak posebnog književnog roda: tužaljke.«⁵ Rečeno je da je Biblija knjiga patnje.

Patnja uvijek postavlja i pitanje Boga. U mitskim religijama patnja ima svoj izvor u svađama među bogovima. Ili u dualizmu ontološkom: postoji dobar bog i zli bog, i o ovom ovise zla. Rješenja odveć lagana, a da bi bila stvarna. Čovjek je bačen u vrtlog tajanstvenih sila, zla i usuda. Čemu služe njegove patnje? Pitanje ostaje neriješeno.

Za židovske i kršćanske mislioce patnja je uvijek dokaz Boga. Severij Boecij oko 500. godine u zatvoru piše knjigu: »Utjeha filozofije«. I kaže: »Ako Bog postoji, otkuda zlo? Ako Bog ne postoji, otkuda dobro?« Leibnitz će reći: »Iskustvo zla otkriva da Bog postoji.«⁶

5 X. LÉON-DUFOUR, *Patnja*, Rječnik biblijske teologije, Zagreb, 1969, str. 840–847.

6 M. DENEKEN, *nav. čl.*, str. 75.

1. U Starom zavjetu

U objavi Starog zavjeta naglašena je temeljna istina: Bog je početnik i uzrok svega. Sve što se događa, događa se po Božjoj volji. Dao je život, može ga i uzeti. »Ja tvorim svjetlost i stvaram tamu. Ja stvaram sreću i dovodim nesreću« (Iz 45,7). »Hoće li kob pogoditi grad da je Jahve ne pošalje?« (Am 3,6).

Tu nastaje problem: Nije li Bog ljubav i sama dobrota. »Zar nije Efrajim sin toliko drag, dijete najmilije? Jer kolikogod mu prijetim bez prestanka živo na njega mislim, i srce mi dršće za njega od nježne samilosti« (Jr 31,20). »Ja sam Efrajima hodati učio, držeći ga za ruke njegove... Užima za ljude privlačio ih, konopcima ljubavi... bijah kao onaj koji podiže dijete k svojim obrazima, nad njega se sagibah i davah mu jesti...« (Hoš 11,3 s). Posebno prema svojem narodu Izraelu u egipatskom sužanjstvu: »Vidio sam jade svoga naroda u Egiptu i čuo sam mu tužbu na tlačitelje njegove. Znane su mi muke njegove« (Izl 3,7). I izgnanicima u Babilonu poručuje preko proroka: »Kao što mati tješi sina, tako ću i ja vas utješiti« (Iz 66,13). I još: »Može li žena zaboraviti svoje dojenče, ne imati sućuti za čedo utrobe svoje? Pa kad bi koja i zaboravila, tebe ja zaboraviti neću« (49,14).

Bog nije kriv za patnje u svijetu nego čovjek. Patnje su kazna za grijeh koji izaziva Božju srdžbu, gnjev, ljutnju. Grijeh dovodi nesreću (Iz 3,11; Izr 13,6). Grijeh čini da u svijetu nastaje »rasulo pravednosti« (Hab 1,2–4; Mal 2,17; 3,15). Gdje nema istine, ni poštenju nema više pristupa (Iz 59,14). »Nema više vjernosti, nema ljubavi, nema znanja Božjega na zemlji, već proklinjanje i laž, ubijanje i krađa, preljub i nasilje, jedna krv stiže drugu« (Hoš 4,2). Grijeh je prokletstvo.

Izvor je u istočnom grijehu praroditelja. Mučni i bezvezni rad čovjekov i porođajni bolovi žene, posljedica su grijeha, unosi raskid među članove ljudskog društva, i posljedica su bolesti, patnje, smrt (Post 3,14–19). No, Biblija kazuje da je toj čovjekovoj nesreći u konačnici uzročnik Sotona, iako ostaje čovjekova odgovornost grijeha.

Ostaje tajna patnje i dalje. Ona ne pogađa samo grješnike nego i pravednike, nevinu djecu i mladiće i djevojke. »Mrvljen patnjom« mudrac želi prodrijeti u to otajstvo. Iz razmišljanja nad patnjom pravednika i nevinih nastala su remek-djela u židovskoj i svjetskoj književnosti kao, primjerice, Knjiga o Jobu, Propovjednik, Knjiga Mudrosti. Više u patnji ima očistiteljsku vrijednost: ogranj što rastavlja kovinu od njene troske (Jr 9,6), odgojnu vrijednost, očinsku i majčinsku (Pnz 8,5; 2 Mak 6,12–17; Hoš 11,9), da nas izbavi od griješne opasnosti (Mudr 4,17–20).

Patnja, progonstva imaju i pomirbenu snagu za grijeh (Iz 40,2). Vrijednost otkupljenja i zagovora što dolazi do vrhunca u Sluzi Patniku, Sluzi Jahvinu kojeg je bol toliko iznakazila da budi samo grozu i prezir (Iz

52,14), koji prima na se, nevin grijehe svega svijeta i svima zaslužuje mir i iscjeljenje (53,5).

Biblija Starog zavjeta je Biblija patnje, ali ne i pesimizma. I najturobnije i »pesimističke« knjige kao Job i Propovjednik završavaju vedrinom, nadom, radošću za životom, i već izdaleka gledaju konačnu nagradu za sve patnje u uskrsnuću (Ps 22; 73; Iz 53; Dn 12).

No, kroz cijeli Stari zavjet ostaje povezanost između grijeha i patnje, i ova je kao posljedica, kazna za grijeh. To se očituje i u potonjoj židovskoj književnosti, targumskoj, rabinskoj, talmudskoj. Rabini u svojoj kazuistici smatraju da su otkrili uzročnika za svaku patnju i bol, grijeh koji su počinili ili roditelji ili sâm patnik. Isus će to odlučno poreći, iako ostaje na snazi da patnja u konačnici ima svoj izvor u grijehu čovječanstva, u grijehu svijeta.

2. U Novom zavjetu

Isus dopušta da prokletstvo Edena donosi svoje plodove, ali odbija da se bolest ili nesreća povezuju s grijehom. Učenicima odgovori na njihovo pitanje glede slijepa od rođenja u duhu židovske misli vremena: »Tko li sagriješi, on ili njegovi roditelji?« »Niti sagriješi on, niti njegovi roditelji, nego zato da se na njemu očituju djela Božja« (Iv 9,1–3). Jednako na vijest o krvoproliću Pilata nad Galilejcima: »Mislite li da ti Galilejci, jer tako postradaše, bijahu grešniji od drugih Galilejaca? Nipošto, kažem vam, nego ako se ne obratite, svi ćete slično propasti!« I jednako na vijest da je u rušenju kule u Siloamu našlo smrt osamnaest ljudi. Nisu bili oni veći dužnici od svih Jeruzalemaca. I završava: »Ako se ne obratite, svi ćete tako propasti« (Lk 13,1–5).

Isus drukčije pristupa ljudskoj patnji. Pristupa čovjeku patniku, osjetljiv je na njegove patnje, sažali se nad patnicima (Mt 9,26; 15,22). Ozdravlja i uskrisuje. I u tome vidi znak mesijanskog vremena, navještaj konačnog poraza Sotone (Lk 10,18).

Isus preuzima na se naše bolesti, naše grijehe. U svojoj mucijama proživljava patnju, smrtni grijeh, agoniju, borbu punu tjeskobe i užasa (Mk 14,33). Vidi u svojoj mucijama i smrti ostvarenje Božjeg spasiteljskog nauma. Njegova smrt na križu bit će otkupiteljski prinos, pomirbena žrtva. Ta muka donosi sigurnu nadu proslave i uskrsnuća.

Patnja–prokletstvo postaje sada blaženstvo. Osigurava ulazak u Kraljevstvo (Mt 5,2–12), očituje djela Božja (Iv 9,3), slavu Božju i slavu Sina Božjega (11,4) Isus nije dokinuo patnju, već je tješi, ne ukida suze već ih briše i naviješta konačnu pobjedu nad patnjom i boli u nebeskom Jeruzalemu: »Suzu će sa svakog lica, Jahve, Gospod, otrti« (Iz 25,8; Otk 21,4).

Isusovo uskrsnuće ne dokida smrt i patnje u svijetu, ali ih ispunja nadom i blaženstvom. I učenici su svjesni da ne trpe više samo oni, nego da

Krist »živi u njima« (Gal 2,21), da Krist trpi u njima (2 Kor 1,5), da nas patnje suobličuju Kristu (Fil 3,10). Apostoli su ispunjeni radošću što im je dodijeljeno da podnesu »zlostavljanje za ime Isusovo« (Dj 5,41). Petar poziva na radost vjernike zbog sudjelovanja u Kristovim patnjama (1 Pt 4,13). Pavao se raduje u patnjama koje podnosi, što u svom tijelu »dopunja«, što nedostaje Kristovim mukama, za Tijelo njegovo, za Crkvu (Kol 1,24). Kristovim mukama ne nedostaje ništa, spasenje je Krist u punini ostvario, ali u svakom se vjerniku te Kristove patnje nastavljaju i uprisutnjuju u vremenu i prostoru i donose spasenjske plodove.

3. *Grieh i patnja*

Ostaje pitanje: Božji stav prema patnji? Jedni pridaju odgovornost samo čovjeku ili slučajnim činiteljima te isključuju svaku Božju odgovornost. Bog pripušta patnju, tu ne ulazi Božja volja, i Bog će patnju obratiti na dobro. Drugi naglašuju u patnji izričaj Božje volje. Bog upravlja čovjekovom sudbinom i ne može se izuzeti ni patnja. Teškoća nastaje u određivanju odnosa Božje volje i čovjekove slobode, i posebno na koji način je Bog u patnji uključen. Ako se to pogrješno postavi, tada Bog može postati čovjekov neprijatelj, njegov tiranin, žandar koji traži kaznu za njegove grijehe i prekršaje.⁷ To je pitanje koje dira i samu bit kršćanstva.

Albert Camus u svom romanu *La Peste* misli da iznosi kršćanski stav o patnji stavljajući u usta svećeniku P. P. Panelou: »Braćo moja, vi ste u patnji, braćo moja, vi ste to htjeli«. Kuga je dakle kazna za grijeh kojeg nisu svjesni. I dozivlje biblijskog Boga u potvrdu: »Prvi put kad se ovaj bič pojavljuje u povijesti bio je kazna za neprijatelje Božje. Faraon se suprotstavlja Božjim vječnim naumima, i kuga ga baca na koljena. Od početka povijesti bič Božji ponizuje ohole i slijepe. Razmislite i padnite na koljena.« I nastavlja: »Pravednici se ne trebaju bojati, ali zli imaju razloga da strepe.« Završava kako Bog zlo pretvara u dobro, ali ostaje riječ kazna.⁸

Krivi su zbog grijeha. Ali odgovara u romanu dr Rieux: ali zašto je nevino dijete pogođeno? Zašto su u ovom svijetu djeca mučena? Da je patnja uvijek kazna za grijeh nije Isusovo ni kršćansko tumačenje, kako smo vidjeli. Međutim nije dovoljno reći da Božja volja samo pripušta patnju. Bog podnosi čovjekov grijeh i ne priječi ga, budući je stvorio čovjeka slobodna. Bog nema u tome nikakve odgovornosti. Bog ne može htjeti grijeh. To je isključivo odluka stvorenja.

Ali u patnji se ne može isključiti Božja volja. Molitva Isusova u Getsemaniju nam to potvrđuje: »Abba! Oče! Tebi je sve moguće! Otkloni čašu ovu od mene« (Mk 14,36). Tu počinje Isusova unutarnja borba. Otac može promijeniti tešku muku i drukčije ostvariti svoj plan. Ali Otac je

7 J. GALOT, *Il mistero della sofferenza di Dio*, Assisi, 1975, str. 179.

8 A. CAMUS, *La Peste*, Paris, 1947, str. 110–114.

odlučio na taj način ostvariti svoje djelo spasenja. I Isus odmah nadodaje: »Ali ne što ja hoću nego što hoćeš ti.«

Kajfa i Pilat djeluju u punoj slobodi, u punoj odgovornosti. Bog ne želi njihov grijeh. Ali se služi njihovim grijehom da ostvari svoj naum spasenja. Njihove grješne odluke omogućuju ostvarenje otkupiteljske žrtve po Isusovoj mucij, smrti i uskrsnuću.

Istina, susrećemo, posebno u Starom zavjetu, izričajne koji povezuju grijeh i patnju. Ustvari i te izričajne moramo čitati u svjetlu Novog saveza. Isus Krist preuzima svu patnju grješnog čovjeka, i daje novi smisao patnji. I tu možemo reći da Krist nije došao dokuniti Zakon ili Proroke, nego ispuniti (Mt 5,17). Patnja nije kazna za grijeh, nego postaje otkupiteljska patnja. Ona je izraz Očeve volje, njegove ljubavi. Bog ne želi patnju poradi patnje. Njima se služi u ovom stvaranju za izgradnju boljeg svijeta u kojem ljubav dosiže svoj vrhunac i ostvaruje bogatstvo spasenja.

Otajstvo patnje ostaje. Zašto na ovaj način, tako bolan, a ne na drugi manje bolan, možemo samo pretpostaviti. Ne krije li se tu ipak tvrdoća i sjena okrutnosti Božje? Patnja ostaje tajna. Ali kroz biblijsku objavu, posebno Kristova patnja otkriva nam drugo lice Boga. Bog nije ravnodušan prema patnji svoga Sina, ni prema patnji kršćanina, ni svakog čovjeka. Bog Biblije nije Bog bez osjećaja, neko kruto božanstvo, izvan naših patnja. Sveto pismo, osobito punina objave u Isusu Kristu otkriva nam da je Bog ljubav, da Otac trpi sa Sinom, da je on ne samo suputnik nego i supatnik na našim križnim putovima. I da je Božja patnja mnogo dublja od naših i da je Bog patnjom svoje djece prvi pogođen, ranjen i u tome očituje svoje biće: Bog je ljubav.⁹

III. Patnja Boga

Na prvi pogled čini se naslovljeno gore pitanje nespojivo. Za grčke mislioce kao i za religije svijeta to je apsurd. Bog je savršeno biće, Nevidljivi, Nedohvatni, Nestvoreni, Neshvatljiv, ne može trpjeti. Samo je Bog *apatheia* — netrpnost. Kršćanstvo i židovstvo su jedine vjere u kojima Bog pati, trpi i osjetljiv je za čovjekovu patnju. Ostale religije prikazuju Boga kao Biće koje živi u nedostupnom nebu, u svojoj uzvišenosti i nedodirljivosti svoga blaženstva, kao savršeno biće. Samo Bog Abrahamov, Izakov, Jakovljevi... Bog našeg Gospodina Isusa Krista pati sa svakim patnikom, bolesnikom, prognanikom, umirućim, s patničkim čovječanstvom.

9 J. GALOT, *nav. dj.*, str. 184–186.

1. Božja ljubav

Bog je u ljubavi stvorio svijet i čovjeka. I učinio sebe ranjivim. Božja rana je grijeh, jedino zlo u svijetu. Povreda je Božje svetosti i pravde, ali osobito Božje ljubavi. Budi žalost i gnjev u Bogu. Božji gnjev nije u tome da čovjeka kazni, nego da ga poštedi od posljedica grijeha. Stoga već u prvom Adamovu grijehu: »U znoju lica svoga kruh ćeš jesti« i Evinu: »U mukama djecu ćeš rađati« (Post 3,19.16), nije htio čovjeka kazniti nego upozoriti na posljedice grijeha. Više upozorenje pri kojem Bog sâm trpi radi pada čovjekova.

Bog je ljubomoran na svoj narod. Grijeh i otpad naroda izaziva u Bogu veliku bol izdana muža, ili bol oca nad nezahvalnim sinom (Hoš 11,3–4). Slike su koje izriču neizmjernu ljubav. Ako Bog ljubi kao nijedan čovjek, onda je i patnja prevelika.

Istina, žrtva grijeha je sâm čovjek. Idolopoklonstvo ne pogađa Boga nego čovjeka (Jr 7,19). »Ako griješiš, što si mu uradio, prijestupom svojim što si mu zadao?« (Job 35,6). Grijeh ne dira njegovo biće, savršeno transcendentno, ali ranjava njegovu ljubav. Bog je ranjiv grijehom, ali njegova božanska narav ostaje netaknuta.¹⁰

Božja patnja je velika, budući da je to patnja Boga. Grijeh je zlo, moralno zlo, jedino zlo. Patnja nije zlo, moralno zlo, inače je ne bi mogao Bog preuzeti na se. Između Boga i grijeha, tj. zla, apsolutna je suprotnost. Patnja nije ni zlo ni izričaj grijeha. Patnja se stoga ne suprotstavlja ljubavi, ne suprotstavlja se apsolutnoj božanskoj ljubavi. Izabrana je i predviđena od Boga kao očitovanje ljubavi.

Japanski teolog K. Kitamori, koji piše nakon eksplozije atomske bombe nad Hirošimom, smatra da je patnja Božje biće. Ne dira patnja Božje biće, ali ranjava ljubav Božju prema ljudima.¹¹

Može se postaviti pitanje: »Patnja može čovjeka učiniti boljim, savršenijim, svetijim. Ali čemu patnja Božja?« Moramo ponovno istaknuti da patnja niti umanjuje niti povećava Božje blaženstvo. Bog trpi s ljudima da ih oslobodi grijeha. Prihvatio je da se izloži uvredama i da bude pogrđen, jer je sve to ugrađeno u Božji spasenjski naum. Po patnji njegova ljubav preobrazuje uvjetovanost grešnog čovjeka. Patnja je predviđena poradi toga da Bog postane supatnik čovjeku, da ga oslobodi od grijeha.¹²

10 Iz bogate literature: K. KITAMORI, *Theology of the Pain of God*, Richmond, 1965; F. VARILLON, *La souffrance de Dieu*, Paris, 1975; H. KÜNG, *Internation de Dieu*, Bruges, 1973; J. MOLTSMANN, *Der gekreuzigte Gott*, München, 1972; J. J. METZ, *Jenseits bürgerlicher Religion*, Reden über die Zukunft der Christentums, München–Mainz, 1980; J. MARITAIN, *Quelques réflexions sur le savori théologique*, RT 77 (1969); J. GALOT, *nav. dj.* (Vidi: *Riječki teološki časopis*, 1 (1993), posvećen patnji.)

11 *Péché dans l'Ancien Testament*, DBS 7, Paris, 1966, str. 419.

12 K. KITAMORI, *nav. dj.*, str. 44–49.

Novo pitanje: Nije li se spasenje moglo ostvariti bez patnje ili je ona nešto bitno u spasenju? Ne možemo govoriti o drugim mogućnostima. Biblija nam govori samo o ovom spasenjskom naumu Božjem u kojem se nalazimo. Bog poštuje ljudsku slobodu i onda kad se čovjek svjesno odluči na grijeh. Bog ni u tom trenutku ne želi poništiti čovjekovu slobodu, ne samo što poštuje čovjeka u njegovom stvaralačkom činu, nego i poštovanje slobode drugih bitna je značajka ljubavi. Ljubiti druge znači poštovati njegovu osobnost i kad ona krene neprijateljskim putem, putem grijeha. Bog prihvaća čovjekovu odluku. Ali je već unaprijed taj čovjekov neprijateljski čin ugrađen u naum spasenja, u otkupiteljsku ljubav Božju. Tako je patnja Božja bitni dio spasenjskog nauma kojim se preobrazuje čovjek i svijet. I čovjek je pozvan da se svojom patnjom pridruži ovoj, te i njegova patnja postane korisna, učinkovita, spasonosna. U tom samo vidimo pozitivno vrjednovanje patnje. Ne samo što patnja otkriva ono što čovjeka ranjava i razara, što mu širi svjetonazor i potiče ga na velika djela, nego ga osposobljuje da ostvari posvema samoga sebe pridružujući svoju patnju Božjoj patnji.

Božja patnja nam otkriva da patnja čovjekova ne mora biti kazna za grijeh, niti da je patnja baština grješnog naraštaja, posljedica grijeha svijeta. U Božjem planu ona ostaje, posebice za nevine i pravedne, ulazi u djelo spasenja, i postaje dobro ukoliko je izraz ljubavi. I tada ona uključuje i radost i blaženstvo, izvor je tajanstvene sreće i nade. U patnji otkrivamo istinito Božje lice. Job ispovijeda na kraju svojih razmatranja o patnji njenu važnost: »Po čuvenju te tek poznavah dosad, ali sada te oči moje vidješe« (Job 42,5). Proroci koji su u životu svomu obiteljskom i narodnom najviše trpjeli, otkrili su Božje lice kao Boga ljubavi (Hošea, Jeremija, Ezekiel). Punu objavu Božjeg lica otkriva nam Krist Gospodin.

2. Bog nas ljubi ljudskim srcem

Riječ, Sin Božji, Jedinorođenac od Oca tijelom postade (Iv 1,14). U utjelovljenju ostvaruje se ona *kenosis* — »oplijena« Boga koji »uzevši lik sluga, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu« (Fil 2,7s). Bog je postao čovjekom. Preuzeo naše ljudsko tijelo, s njegovim bolima i patnjama. Trpio je kao čovjek, ali taj čovjek je osoba Riječi, Bog. Krist, Sin Božji, jednobitan s Ocem... trpio je i uskrsnuo treći dan. Patnja je vlastita ljudskoj naravi, ali Bog trpi. Oci su to izrazili: *Unus ex Trinitate passus est.*¹³

»U ljudskom životu Isusovu sve je objava Boga, ali patnja je najzgulnute ljudsko iskustvo, dosljedno riječ najučinkovitija da nam pokaže tko je

13 J. GALOT, *nav. dj.*, str. 160.

Bog.«¹⁴ Nije trpio samo da pokaže svoju solidarnost s čovjekom, nego da nam otkrije Božje lice u onom najtajanstvenijem, Onoga koji je posve drukčiji od naših ljudskih zaključaka, a to je — da božanska svemoć nije prvi apsolutni Božji atribut nego ljubav. Stoga može i sići u dubine patnje, prihvatiti bol i patnju bez pridržaja, ljubiti do kraja. Bog koji trpi je Bog koji ljubi.

I vrhunac objave imamo u njegovoj mucu, u kojoj imamo vrhunac *kenosis* i punu objavu Boga. I ona dolazi do izričaja u vapaju: »Bože moj, Bože moj, zašti si me ostavio!« Matej donosi u izvornom hebrejskom, Marko u aramjeskom (Mt 27,46; Mk 15,34). Uzeto je iz psalma 22,1. Nije to vapaj očajnika koji osjeća napuštenost, odsutnost Boga. Niti krik grješnika, »prokleta«, koji gleda svu grozotu grijeha. U tom vapaju Luther otkriva gnjev Oca kojeg izliva na Sina koji preuzima grijeh svijeta. Isus se osjeća »proklet« i doživljuje na sebi sav strah i grozu Božjeg gnjeva. Jednako i neki katolički propovjednici. Tako Bossuet: Božji gnjev odbacuje Sina, gleda na njega kao na osuđenika, pritište ga neumoljivom osvetom poradi grijeha. Međutim to nije u skladu s Pismom. Bijes ili pravednost Božja ne može nevine pogađati. Neki vide tu osvetničku Božju pravdu na temelju Pavlovih tekstova: Bog ga učini »griehom« (2 Kor 5,21), »prokletstvom« (Gal 3,12). Međutim daleko je od toga da se Ocu pripisuju osvetnički osjećaji prema Ljubljenomu, Sinu. Isus predstavlja grješno čovječanstvo, ali u potpunoj nevinosti i bezgrješnosti, u velikoj ljubavi za ljude.¹⁵

U tri riječi — »Eli«, »zašto«, »ostavio« — izrečena je istinska bol i duboka patnja, prapatnja. Ne spominje ime »Otac« da kaže kako je on sada daleko, odsutan. Osjeća se ostavljen, tjeskoban, on koji je tako toplo govorio o Ocu, o njegovoj dobroti, ljubavi, milosrđu. Osuđen je što je sebe proglasio Sinom Božjim. I sada ga u ovom najtežem trenutku ostavlja sama. Ipak psalam koji počinje ovim zazivom je psalam predanja i pobjede. Isus se tim zazivom predaje svome Ocu. Zna da ga Otac i sada ljubi. A ljubav traži patnju. Bez patnje nema ljubavi. Zna da i Otac trpi »napustivši« svoga Ljubljenog Sina. Tu je odgovor na ono »zašto«. Isus se osjeća napuštenim ne radi pomanjkanja ljubavi od svoga Oca, nego što i Otac trpi. I Sin prihvaća to za spas ljudi. U Isusu je sažeta sva ljudska patnja, on preuzima svu patnju koju grijeh zaslужuje, Otac i Sin pate sa svim patničkim čovječanstvom za spas svijeta.¹⁶

Luka nam donosi zaziv: »Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!« (Lk 23,46). Uzet je iz Ps 31,2. Ali mijenja »Bog« u »Otac«, da izrazi posvećanije predanje Ocu u svojoj patnji.¹⁷

14 *Ispovijest vjere Prokla*, god. 437., PG 65.865 c.

15 J. GALOT, *nav. dj.*, str. 103.

16 *Isto*, str. 101.

17 *Isto*, str. 45.

Sin Božji trpi u svojoj ljudskoj naravi, kao pravi čovjek, ali kao Sin Božji. Bog trpi u njemu. Bog nevin, koji preuzima na sebe bolne posljedice grijeha. U Isusu nije to kazna za grijeh, nego najdublji oblik otkupiteljske ljubavi.

Govor križa izraz je najdubljeg otajstva utjelovljenja. Pavao će reći: »Krist Raspeti«, »Židovima sablazan, poganima ludost« (1 Kor 1,23). Sveti Justin mučenik kazat će »otajstvo puno prezira i sramote«. ¹⁸ Govor o križu i danas nekima smeta, te odmah prelaze na uskrsnuće, na *theologia gloriae*. Ali i uskrsnuće je otajstvo »ludosti i sablazni« za one koji ne prihvaćaju križ, za vjernike izvor kršćanske nade. U besjedi križa Bog se otkriva kao ljubav, koji se svega odriče što nije ljubav. U tajni križa otkrivamo kako nas Bog ljubi srcem čovječjim. Ta ljubav koja se očituje u patnji, pobjeđuje u slabosti, u smrti donosi život.

Za Silvija Strahimira Kranjčevića, Golgota je bilo svjetlo njegova patničkog života. Križ je najuzvišeniji simbol patnje. Na njemu visi Isus u kojem je zasljedočena sva bijeda čovječanstva, posljednja nada. U »Zadnjem Adamu« gleda: »Ukočeni i smrznuti križ — simbol vjere i nadanja također je oboren. I njega je oborio sverazorni prst — Usud. I najveća i posljednja nada mu je u posljednji čas izmakla (zadnjem Adamu). I on, koji mu je uvijek bio svjetlo, koji ga je čitav život pratio i kojem nikad nije progovorio hulne riječi, prošao je mimo njega na silnoj santi...« Da, Križ, očitovanje Božje ljubavi, jedina je nada! Bez ljubavi, što bi bili ljudi, kaže isti pjesnik: »smjesa od suza i blata«, kako se to više puta kroz povijest pokazalo, i doživljavamo to tako jezivo i u današnjim danima prljavog i apsurdnog rata.

3. Blaženo Trojstvo

Patnja Sina Božjega nije patnja božanske naravi. Ona je vlastita Sinu Božjemu koji je postao čovjekom. No Otac i Duh Sveti nisu posvema odsutni. Oni su prisutni u Isusovu utjelovljenju, u njegovu životu, a osobito u njegovoj otkupiteljskoj žrtvi. Nije Sin »delegiran«, nego u Sinu i Otac i Duh Sveti preuzimaju patnju čovječanstva.

Otajstvo utjelovljenja Sina Božjega čin je ljubavi presvetog Trojstva. »Unigenitus Dei Filius a tota Trinitate communiter incarnatus.« ¹⁹ Blažena Trojica su na djelu utjelovljenja, oni su i na djelu otkupljenja.

Jasno je to kazano za Oca. Otac šalje Sina. »Kad dođe punina vremena, odasla Bog Sina svoga, od žene bi rođen, Zakonu podložan« (Gal 4,4). Otac ljubi Sina i sve mu je predao u »njegove ruke« (Iv 3,15) »i pokazuje mu sve što sam čini« (5,20). »Sin ne može od sebe činiti ništa,

18 Sv. JUSTIN, *Dijalog s Trifonom*, 131,2.

19 *IV. lateranski koncil* (1215. god.), DS 801.

doli što vidi da čini Otac« (5,19). Jelo je Isusovo: »vršiti volju onoga koji me posla i dovršiti djelo njegovo« (4,34).

Prisnost Oca i Sina je savršena. »Sve moje tvoje je i tvoje moje« (17,10). Imanencija potpuna: »Otac je u meni i ja u Ocu« (10,38; 14,10). Zajedništvo savršeno: »Ja i Otac jedno smo« (10,30; 16,33; 17,11). »Boga nitko nikada ne vidje. Jedinorođenac — Bog — koji je u krilu Očevu on nam ga obznani« (1,18). Isus je govorio o Ocu, o njegovoj ljubavi i milosrđu, o dobroti i samilosti za čovjekovu patnju. Ono što je u Starom zavjetu rečeno o Božjoj ljubavi kao ljubavi oca i majke prema svojem djetetu, ljubavi prijatelja i zaručnika za svojeg prijatelja i zaručnicu, to još jasnije izbija iz Isusovih riječi. Posebno je to sažeto u tri prisnodobe o izgubljenoj ovcu, o izgubljenoj drahmi, o izgubljenom sinu. Njegovo milosrđe nadilazi radost pastira koji nalazi izgubljenu ovcu, radost žene koja nađe izgubljenu drahmu. Nebo je ispunjeno radošću zbog obraćenja jednog grješnika. No osobito u »milosrdnom ocu«, koji osjeti duboku žalost zbog odlaska sina mlađega, iako mu je stariji ostao, i radosti radi povratka sina. Bogu nije žao što je sin otišao, nego što je ranio očevu ljubav. Radost što mrtav oživje i izgubljen, nađe se (Lk 15). Otajstvo boli, otajstvo je ljubavi.

Vrhunac patnje Oca dosiže se u Isusovoj mucu. Otac šalje Sina. Njegova je inicijativa. »Ta on ni svog Sina ne poštedje, nego ga za sve nas preda« (Rim 8,32) u žrtvi križa, što je objava ljubavi Oca i izvor svih darova. On ga je »izložio da krvlju svojom bude Pomirilište« (Rim 3,25), žrtva pomirbena. Tu je vrhunac ljubavi Očeve: »Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca, da ni jedan koji u njega vjeruje, ne propadne, nego da ima život vječni« (Iv 3,14). »U ovom se očitova ljubav Božja u nama: Bog Sina svoga Jedinorođenca posla u svijet da živimo po njemu. U ovom je ljubav: ne da smo mi ljubili Boga, nego on je ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijehе naše« (1 Iv 4,9–10).

»Preda« Sina. Nije ga predao bezosjećajno. Ljubi ga. A ljubav zahtijeva patnju. Bez patnje nema ljubavi. Rekli smo da je u vapaju Isusovu: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio!« izražena patnja Oca sa Sinom. Isus osjeća tu napuštenost ne zbog pomanjkanja ljubavi od Oca, već što Otac jednako trpi i Sin prihvaća patnju s Ocem za spas ljudi. I Otac trpi sa svim patničkim čovječanstvom.

Isus se na križu predaje Ocu kao žrtva pomirnica za grijehе svijeta. Dvije božanske osobe nalaze se jedna nasuprot drugoj. A opet čine jedno: Otac je to odlučio, dar je to očinske ljubavi za čovječanstvo. Patnja Raspetog slika je Očeve patnje. Otac suosjeća sa Sinom. Muka Isusa Krista je i Muka Boga Oca. Žrtva križa je vrhunac otkupljenja, ali i objave. Otkriva najsavršeniju sliku Oca koji se otkriva u ljubavi Sina.

Otac sudjeluje u mucu Sina Raspetoga, ali Otac ne zaslužuje spasenja. To pripada Sinu Božjemu. Patnja božanska nije izvor milosti, nego ljud-

ska patnja jedne božanske osobe. Isus Krist je uzrok našeg spasenja. Ali u mucu Raspeta je slika vidljiva Boga nevidljiva, izraz ljubavi Oca za čovječanstvo, Otac prinosi Sina.

Isus se prinosi Ocu kao žrtva pomirnica (1 Iv 4,10), kao Pomirilište (Rim 3,25). Isus predstavlja čovječanstvo pred Ocem i postiže spasenje. Otac daje spasenje po žrtvi pomirnici Kristovoj. Otac trpi prinoseći Sina kao žrtvu, a opet traži patnju Isusovu kao zadovoljštinu za grijeha i kao cijenu slobode. Patnja Kristova je objava patnje Oca, patnja zadovoljštine u kojoj se Otac i Sin ujedinjuju.²⁰ Otac otkriva ljubav velikodušnu prinoseći Sina kao žrtvu pomirnicu. Bez te žrtve Otac ne bi mogao posvjedočiti čovječanstvu najviši čin ljubavi.

Otac je htio da se na njega svale sve bolne posljedice grijeha. Tako patnja Oca prethodi patnji Krista i svih ljudi. Čovjek patnik mora biti svjestan da je Otac onaj koji u svojoj ljubavi prvi pati s patničkim čovječanstvom. Žrtva Isusova tako kazuje i objavljuje patnju Oca.²¹

Isusova smrt na križu ulazak je u slavu, u uskrsnuće. Kao što je Otac imao inicijativu u mucu, tako ima i u uskrsnuću. Otac uskrisuje Sina. Osjećajna odvojenost Oca i Sina na Golgoti završava smrću. U smrti Sin predaje duh Ocu. Bol razapinjanja i patnje, odvojenosti i odsutnosti postaje sada radost uskrsnuća. Tako u uskrsnuću kao i u patnji Otac prethodi radosti Sina. Patnja je prolazna i uvire u radost. To je vrhunac radosti koje Otac daje čovječanstvu. Otac je Bog koji pati, trpi s ljudima i u ljudima, ali još više Bog radosti. Patnja kratko traje, a radost uskrsnuća je vječna i nepromjenljiva.

I Duh Sveti, treća božanska osoba, zahvaća u djelo otkupljenja, dosljedno sudjeluje u Muci Gospodinovoj. Isusa Duh, nakon krštenja, »nagna« u pustinju (Mk 1,12). Proglas svoga poslanja u Nazaretu izriče riječima proroka Izaije: »Duh Gospodnji na meni jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima i proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima: na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje« (Lk 4,18–19). U Duhu Svetome slavi Oca, što je tajne kraljevstva sakrio od »mudrih i umnih, a objavio malenima« (10,21). Po Duhu vječnom »samoga sebe besprijeckorna prinese Bogu« (Heb 9,14). I na križu »naklonivši glavu, preda Duh« (Iv 19,30).

I naše uskrsnuće bit će po Duhu. »Onaj koji uskrisi Krista od mrtvih, oživjet će i smrtna tijela vaša po Duhu svome koji prebiva u vama« (Rim 8,11). Pavao dovikuje: »Ne žalostite Duha Svetoga, Božjega, kojim ste opečaćeni za Dan otkupljenja!« (Ef 4,30). Daleko od nas svaka gorčina i srdžba, i gnjev, i vika, i hula sa svom opakosću. Naprotiv moraju se očitovati plodovi Duha: dobrostivost, milosrđe, praštanje. »Ako po tijelu živite,

20 J. GALOT, *nav. dj.*, str. 101.

21 *Isto*, str. 170–176.

umrijeti vam je, ako li pak Duhom usmrćujete tjelesna djela, živjet ćete. Svi koje vodi Duh Božji, sinovi su Božji... Primiste Duha posinstva u kojemu kličemo: 'Abba! Oče!' Sam Duh susvjedok je s našim duhom da smo djeca Božja. Ako pak djeca, onda i baštinici, baštinici Božji, a subaštinici Kristovi, kada doista s njime zajedno trpimo, da se zajedno s njime i proslavimo... Znamo: sve stvorenje zajedno uzdiše i muči se u porođajnim bolima sve do sada. Ali ne samo ono! I mi, koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo, iščekujući posinstvo, otkupljenje svoga tijela. Ta u nadi smo spašeni...« (Rim 8,12–25).

Blažena Trojica, Otac, Sin i Duh Sveti nisu odsutni u našim bolima i patnjama, kao što nisu bili ni u Kristovim patnjama i umiranju na Golgoti. I u tom se očituje da je Bog ljubav. U svojoj božanskoj naravi u zajedništvu božanskog života, rasplamsaj ljubavi Oca i Sina koji se prelijeva u Duhu Svetom, nikad se ne zasjenjuje niti povećava. To je punina ljubavi. Ali ljubav kojom Bog stvara svijet i čovjeka, i koja dosiže puninu i vrhunac u utjelovljenju i žrtvi Sina Božjeg na križu, otkriva nam patnju Boga našega, koji je stvarajući i posebno otkupljujući svijet postao ranjiv i trpi s patnicima, Otac, Sin i Duh Sveti, osobito agoniju nevinih koje je uzor i vrhunac objave za sva vremena i prostore: spasiteljska muka i patnja Isusa Krista na križu.

Patnja i bol prije nego pogodi čovjeka pogađa Božje srce. Ta pak patnja uvijek je otkupiteljska, povezana s otajstvom uskrsnuća. I to ima prednost pred patnjom. Stoga ljubav Oca koja se otkriva u patnji Sina Jedino-rođenca i djece ljudske, prije je radost i blaženstvo. I kad nadođe bol i patnja, otajstvo uskrsnuća podržava patnju dubokom radošću i blaženstvom. U prisposodobama o izgubljenoj ovcu, o izgubljenoj drahmi i nadasve o izgubljenom sinu (Lk 15), patnja i bol su u sjeni, a naglašena je radost. Pobjeda dobra, obraćenja grješnika, Bogu pruža više radosti nego žalosti. Bog objave »pati« s nama, i više od nas osjeća bol za zlo i patnju koja vlada zemljom, ali objavljuje čovjeku putniku da je on s njime koji pati i u patnji se raduje pobjedi ljubavi u nadi koja ne vara (Ivan Pavao II, *Salvifici doloris*, br. 12, 13, 14, 18, 20).

Zaključak

Neki novinar pitao je Kharima Agu Khana, mudraca jedne muslimanske sekte, dolazi li patnja od Boga. Odgovorio je: »Ne dopuštam da sebi postavim to pitanje.«²² Bog ima svojih tajni. I svijet je prepun neobjašnjivih tajni i prepun patnje. Ipak, Bog u svojoj objavi i Staroga i Novoga zavjeta objavljuje nam što nije patnja i smisao spasiteljske patnje. Patnja nije mo-

22 P. TOURNIER, *Umijeće slušanja*, Đakovo, 1922, str. 83.

ralno zlo, grijeh. Ima svoje duboko spasenjsko značenje u ovom redu stvaranja i u Božjem planu.

Bog Biblije nije neki vladar, veliki dramaturg koji je doživio promašaj u stvaranju čovjeka, i udario ga je patnjom i boli i prepustio samom sebi, a sam se povukao u svoj vječni mir, i gleda na čovjeka koji se pati s bezosjećajnošću. Kao i shvaćanje da grijeh pogađa samo čovjeka, a ne i Boga, stoga čovjek samo sebi nanosi zlo, nesreću i patnju svojim vlastitim grijehom. Ili da je grijeh prekršaj zakona Božjega i zaziva na sebe nesreću što ne može postići svoj cilj i sreću.

Bog objave je Bog kojeg grijeh vrijeđa, ranjava i pogađa. Grijeh prouzrokuje neizmjernu bol Božjoj ljubavi. I taj bol otkriva da grijeh nije mala stvar, otkriva svu težinu i posljedice grijeha.

Patnja Božja koju izaziva grijeh ima otkupiteljsku snagu koja će doći do svoje punine objave u Kristovu križu. Patnja Oca i Sina na križu otvara put spasenja i otkriva nam smisao patnje. Ona ima otkupiteljsku snagu. Otac u svojoj očinskoj ljubavi nije poštedio svoga Sina Jedinorođenca, nego ga predade za spas sviju. Ne šteti ni svoje djece, čovjeka, ali sâm se prvi žrtvuje u svojoj očinskoj ljubavi.

Bog i Otac Isusa Krista ne naređuje patnju nego s nama pati, ne kažnjava već od srca oprašta, ne gnjevi se na čovjeka već je »ljubav« i njegovo je postojanje ljubav. Time se ne niječe Stari zavjet koji govori o Božjem gnjevu, srdžbi, ljutnji. Novi zavjet u svjetlu pune objave u Isusu Kristu, posebice u pashalnom otajstvu »ispunja« ono što je rečeno u jezgri i naviješteno u najboljim tekstovima Starog zavjeta.²³

Bog se u Starom zavjetu očitovao kao ljubav, koji ljubi svoje sinove ljubavlju oca i nježnošću majke (Hoš), vjernošću najvjernijeg prijatelja i najvjernijeg zaručnika, brižljivog pastira i vođu naših duša. U Novom zavjetu u Isusu Kristu ljubav Očeva postaje srce koje ljubi svoju djecu ljudskim srcem. Srce koje se veseli nad ljepotom prirode i čistih duša djece i mladića, koji se sažaljuje nad grijehom i patnjom čovjeka, koji plače nad smrću prijatelja i nad nevjernim Jeruzalemom, srce koje osjeća svu tjeskobu u Getsemaniju i na Golgoti pred nepravednom nasilnom smrću, pred groznom i neshvatljivom patnjom koju ipak prihvaća kao volju Božju za spas ljudi, da očituje svoju i Očevu ljubav prema palom čovjeku. Bog objave mrzi grijeh i posljedice grijeha, prihvaća patnju kao sredstvo očitovanja ljubavi i ostvarenje spasenjskog plana.

Bog Biblije, Otac Isusa Krista nije Bog bez osjećaja, bez »strasti«, bez ljubavi kao Bog filozofa. Bog objave pozna bol gledajući čovjekovo ponašanje i radost jer se u patnji i boli ostvaruje otajstvo spasenja, pobjeda ljubavi Boga našega.

23 A. T. QUEIRUGA, *Recuperar la salvación*, Madrid, 1979, str. 81–150.

U Bogu više nego patnja prevladava i u patnji radost i blaženstvo zbog pobjede ljubavi u uskrsnuću koje slijedi svaku patnju koju s Kristom nosimo. Samo patnje koje su ujedinjene s Kristovom patnjom donose spas, radost i blaženstvo uskrsnuća.

Isus to izričito kaže: »Blago vama, kad vas — zbog mene, pogrde i prognaju i sve zlo slažu protiv vas! Radujte se i kličite: velika je plaća vaša na nebesima!« (Mt 5,11 s) Apostoli i Pavao se raduju u patnjama koje podnose zbog Imena Isusova i smatraju to najvećom čašću. »Radujem se dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu« (Kol 1,24). Isusovim mukama ništa ne nedostaje. Otkupljenje je savršeno. Ali ono se uprisutnjuje i posadašnjuje u svakom vjerniku i svjedoku, i to je što mučenika ispunja radošću pred smrću. »Ljubav nas Kristova obuzima« (2 Kor 5,14), ljubav Oca koja se očituje u mucima i uskrsnuću Isusa Krista.²⁴

Sveti Franjo u svojim bolima kliče: »Spasenje koje očekujem tako je veliko da mi sva muka znači radost«. Patnja ostaje otajstvo, neprotumačiva tajna. Nalazi svoje svjetlo samo u otajstvu ljubavi Boga Oca koja se očituje u Muci i uskrsnuću Sina, i ulijeva stamenu nadu da patnje nisu uzaludne, sredstvo su i izvor radosti.

24 J. GALOT, *nav. dj.*, str. 195.

MY GOD, MY GOD, WHY HAVE YOU FORSAKEN ME!

Celestin Tomić

Summary

Considering the suffering of his people, the genocide against the Croat people and the Catholic faith, hearing the cries for help of the refugees and expatriates and their beseeching cry »Why?«, the author makes an attempt to bring some light, in the biblical sense, into the mystery of suffering which has always remained a secret. Firstly, he presents the most terrible genocides of the 20th century: over the Armenian, the holocaust over the Jews under Nazism, and the »Gulag« of orthodox believers and nations under Communism. As if a synthesis of all these horrors had befallen the Croat nation and the Catholic faith. Secondly, he presents classical thoughts on suffering in the light of the Revelation. He concludes his article by presenting new and old attempts on the base of profound biblical studies on suffering which first occurs in the Lord, although not affecting his unchangeable saint, divine nature, and which attains its ultimate manifestation in Christ's Passion and Resurrection, the declaration of love of God the Father, the Son, and the Holy Spirit. Suffering remained a secret, but within the paschal mystery it acquires its redeeming quality.

